

Mirela Slukan-Altić

Hrvatski državni arhiv
Marulićev trg 21
Zagreb

POVIJEST MLETAČKOG KATASTRA DALMACIJE¹

UDK 347.235(453.1)"14/17"
930.253:347](497.5-3 Dalmacija)"14/17"

Izvorni znanstveni članak

U Državnom arhivu Zadra u fondovima br. 5, 6 i 8 pohranjeno je gradivo mletačkog katastra Dalmacije. To je gradivo nezaobilazan izvor za razumijevanje sveukupnih gospodarskih i političkih odnosa na tlu Dalmacije u vrijeme vladavine Mletačke Republike te kao takvo predstavlja važnu kariku hrvatske povijesti. Od prvog katastra iz 1421, preko izmjera teritorijalnih stečevina Ciparskog (1570-73), Kandijskog (1664-69), Morejskog (1684-99) i Malog rata (1716-18), sve do uspostave Grimanijevog katastra (1748-1756), Mletačka Republika revno je bilježila sve teritorijalne, demografske i imovinsko-pravne promjene na tlu Dalmacije. Ti su katastri u najužoj vezi s Morlacima i njihovom kolonizacijom dalmatinske Zagore. Tako se kroz mletačke katastarske izvore nastale u razdoblju između 15. i 18. stoljeća te građu investitura, jasno može pratiti smjer i intenzitet njihova naseljavanja, kao i odnos Mletačke Republike prema morlačkom pitanju. Zbog svoje detaljnosti i relativno dobre sačuvanosti, mletački katastar općenito je pogodan za proučavanje historijske demografije, geografije, toponomastike te gospodarske povijesti Dalmacije. Istodobno, to je gradivo važan izvor za proučavanje povijesti katastra, kartografije i geodezije.

Ključne riječi: *katastar, Dalmacija, Mletačka Republika, povijest geodezije, arhivsko gradivo*

¹ Rad nastao u okviru Međunarodnog istraživačkog projekta "Triplex Confinium" u Zavodu za hrvatsku povijest Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Uvod

Pojam katastra potječe od starolatinskog izraza "capitastrum" koji označava popis poreznih obveznika i njihove imovine. Danas katastar definiramo kao skup podataka o zemljištu, koji služe za tehničke, gospodarske i statističke svrhe, za izradu zemljišnih knjiga (gruntnica) te kao podloga za oporezivanje prihoda od zemljišta. Katastar predstavlja inventar svih nepokretnih dobara. Iako su se sadržaj i osnova katastarskih evidencija tijekom povijesti donekle razlikovali, osnovna namjena katastra bila je uglavnom jedinstvena. Katastar je pravna podloga za utvrđivanje vlasništva nekretnina i osnovica za odmjeraivanje zemljarine. Unapređivanjem društvenih odnosa, stari oblici oporezivanja, u kojem svi slojevi stanovništva pred zakonom nisu bili jednaki, počinju se zamjenjivati pravednijim principima temeljenim na stvarnom prihodu. U tim je nastojanjima Dalmacija bila među prvima u Europi.

Povijest katastra Dalmacije vrlo je duga. Od uspostave prvih zemljišnih evidencija iz 14. stoljeća do prve sustavne katastarske izmjere Dalmacije, koja je obavljena u razdoblju od 1823. do 1838. godine u sklopu izmjere zemalja Habsburške Monarhije, proteklo je preko 500 godina. U spomenutom razdoblju na području Dalmacije osnovane su brojne zemljišne evidencije, od popisa posjeda pojedinih plemićkih obitelji i crkvenih institucija, preko popisa novih stečevina u mletačko-turskim ratovima, sve do uspostave jedinstvenog katastarskog sustava na području čitave Dalmacije. Pri tome je važno napomenuti da mletački katastar za područje Dalmacije nije nastao istovremeno niti sustavno. Pojedini mletački katastri nastajali su u skladu s teritorijalnim promjenama Dalmacije tijekom mletačko-turskih ratova: od stare stečevine (*Aquisto vecchio*), preko nove (*Aquisto nuovo*) do najnovije stečevine (*Aquisto novissimo*). Kako se teritorijalno širio mletački posjed u Dalmaciji, tako se širio i mletački katastar. Dakle, pojedini mletački katastri nastajali su zasebno, temeljeni su na različitim zakonima, pa ih u nastanku ponekad dijeli i po stotinu godina.

Od početnih nastojanja do uspostave prvog katastra

Prve zemljišne evidencije na tlu hrvatskih zemalja izrađene su za područje Dubrovačke Republike. Najstariji poznati popis posjeda izrađen je za područje Stona i Pelješca 1336. godine, ali nije sačuvan. Najstariji sačuvani katastarski plan predstavlja plan Malog Stona iz 1359, a najstariju sačuvanu zemljišnu evidenciju zemljišni katastar Stonskog Rata (Pelješca) i Stona iz 1393/96. godine (*Lučić, 1980*)². Ova se dokumentacija danas čuva u Državnom arhivu Dubrovnik³.

² Pojedinačni stariji popisi posjeda što ih susrećemo na području Dalmacije i Istre, privatno su pravne naravi. Zemljišna knjiga Stonskog Rata najstarija je zemljišna knjiga pravne naravi utemeljena od državne vlasti.

³ Fond br. 33 – Zemljišnik Dubrovačke Republike, XII serija, Cathastricum No 2.

Prve katastarske evidencije na području mletačke Dalmacije, javljaju se ubrzo nakon uspostave mletačke vlasti u Dalmaciji⁴. Već u početnom razdoblju mletačke vlasti, Venecija nastoji uvesti pravednije oporezivanje svih slojeva stanovništva prema realnom prihodu. Naime, do tada su se vlasnički odnosi i feudalne obveze (davanja) uglavnom temeljili na odredbama gradskih statuta odnosno pojedinačnim pogodbama seljaka i vlastele koji su svojevolumno određivali teške namete, osiguravajući tako svoj prihod na teret seljaka (*Peričić, 1992*). O pravilnom ("pravednom") katastru posjeda prvi se put govori 1421. godine. Tada je dužd Tomo Mocenigo, novoimenovanom gradskom kancelaru zadarske općine – Teodoru de Prandinu, dao zadatak sastaviti "unum inventarium de omnibus bonis et possessionibus nostri communis existens in districtu nostro Jadere, None, Aurane et Novigradi". Teodoro de Prandino je u skladu s duždovom naredbom sastavio katastar općina Zadar, Nin, Vrana i Novigrad, dodavši mu na kraju i općinu Ljubač. Taj katastar spada među najstarije katastre hrvatskih zemalja. Danas nam je poznat prijepis toga katastra nastao u 17. stoljeću, pohranjen u Državnom arhivu Zadar⁵.

Okolo datacije ovog katastra postoje određene nedoumice. Naime, sam Teodoro de Prandino datirao ga je s 18. listopada 1420. godine, navodeći da su tada na vlasti bili zadarski knez Nicola Venerio i kapetan Marko Dandolo. Iz drugih pisanih izvora poznato je pak da je u to vrijeme na vlasti bio Andrea Zane, dok se Venerio i Dandolo prema istim izvorima spominju tek 5. travnja 1421. godine (*Antoljak, 1949*). Stoga se, zaključuje *Antoljak (1949)*, Prandino koji 1420. godine još nije bio kancelar, pa prema tome nije mogao niti sastavljati katastar, zabunio kod označavanja godine. Tako bi originalni datum isprave katastra trebao glasiti 18. listopada 1421. godine⁶.

Nakon što je 1452. godine osnovan katastar svih zemalja i zgrada otoka Paga⁷, uspostavljen je katastar za veći dio prvotnog posjeda koji su Mlečani 1409. godine kupili od Ladislava Napuljskog. Izuzetak čine područja Raba, Osora i Cresa koji nisu zahvaćeni ovim popisima. Međutim, analizirajući tekst katastra, S. Antoljak (*Antoljak, 1949*) zapaža da oblikovanje katastarskog popisa iz 1421. godine te njegov nagli završetak, bez ukupnih podataka djeluje nepotpuno. Takvo oblikovanje teksta katastra upućuje na mogućnost da je katastar, ili pak njegov prijepis, nedovršen. Iz

⁴ Dalmacija dolazi pod vlast Mletačke Republike 1409. godine, kada Ladislav Napuljski za 100.000 dukata prodaje svoja prava na Dalmaciju Mlečanima. Tom su prilikom Mlečani otkupili pravo na općine Zadar, Nin, Vranu, Novigrad, Pag, Rab, Osor (Lošinj) i Cres (*Antoljak, 1949*).

⁵ Fond dominikanskog samostana Svetog Dominika, ad No 203/2. Prije->pis s kratkim komentaram objavio je *Antoljak (1949)*.

⁶ Ovu je tezu još 1897. postavio *Sabalich*, dok *Jelić (1921)* i *Böttner (1901)* zadržavaju originalnu dataciju iz 1420. godine.

⁷ I ova katastarska evidencija poznata nam je u obliku prijepisa iz 1806. godine. Čuva se u Državnom arhivu Zadra (u daljem tekstu DAZd), u fondu Mletački katastar.

toga možemo zaključiti da je mogućnost da je katastar prvotno obuhvaćao čitavo područje mletačke Dalmacije otkupljeno 1409. godine, prilično velika. Pitanje je samo, da li ostatak katastra za područje Raba, Osora i Cresa još negdje postoji ili je naprosto tijekom proteklih stoljeća uništen. Tim više što je i poznati dio spomenutog katastra sačuvan samo u prijepisu.

U spomenutom katastru opisan je najveći dio tadašnjih mletačkih posjeda u Dalmaciji, koji su se u skladu s granicama mletačke Dalmacije ograničavali na usko obalno područje i dio otoka⁸. Sami posjedi uglavnom se označavaju opisno, bez točnih granica, mjera i vrijednosti. Zanimljivo je, međutim, da tamo gdje nalazimo označenu površinu posjeda, ona je izražena u "gognayma" – starohrvatskoj mjeri za površinu, a ne u mletačkim mjernim jedinicama kao što će to kasnije biti slučaj⁹. Mletačka Republika ovim je katastrom inventarizirala svoje posjede u Dalmaciji, te ga karakterizira tipični feudalni karakter. Naime, ovaj je katastar poslužio kao temelj konfiskacije imovine svih neprijateljski raspoloženih zadarskih plemićkih obitelji, pristaša hrvatsko-ugarske vladavine, dajući njihove posjede u zakup pojedincima naklonjenim Serenissimi. Samo one zadarske obitelji koje su bile privržene Veneciji, zadržale su velike posjede u zadarskoj okolici te na otocima, plaćajući za njih iznimno malu zakupninu. Tako je katastar postao još jednim instrumentom političkog pritiska u smislu priznavanja mletačke vlasti u Dalmaciji. U katastru je opisan i odnos između kmetova – seljaka i njihovih svjetovnih i crkvenih feudalnih gospodara, s točnim propisima koji ne sadrže samo odredbe o davanjima, već i veliki broj zabrana i ograničenja. Osim što vrlo slikovito predočava političke odnose u Dalmaciji nakon dolaska Mlečana, ovaj katastar važan je kao izvor za proučavanje topografije, demografije i gospodarske povijesti Dalmacije.

Djelomična obnova katastra nakon Ciparskog rata

Mlečani se nisu zadovoljili otkupljenom zemljom: svoj su posjed u Dalmaciji ubrzo proširili na Šibenik (1412), Korčulu, Hvar, Brač, Split, Trogir i Kotor (1420), Poljice i Omiš (1444), Krajinu od Omiša do ušća rijeke Neretve (1452) te 1480. go-

⁸ Ovim katastrom obuhvaćeni su otoci zadarskog arhipelaga. Spominju se Pašman, Ugljan, Dugi otok, Vrgada, Silba, Molat, Rivanj, Sestrunj, Zverinac, Olib, Premuda, Vir, Iž te kornatski otočići i hridi: Tri sestrice, Mrtenjak, Lavdra, Katina, Krknata, Vaka, Pohib, Tomešnjak, Dragoješćak, Fulija, Kudica, Beli, Sridnji, Glurović i Jidula.

⁹ U zadarskom statutu iz 1305. godine bilo je određeno da "gognay" ima 20 koraka u dužinu i isto toliko u širinu, a mjeri se po onom koraku koji je označen na vratima crkve Sv. Petra u Zadru (v. Zadarski statut, preveli J. Kolanović i M. Križman, Zadar 1997; T. Raukar, Zadar u XV. stoljeću, Zagreb 1977). U glagoljskim rukopisima iz 15. stoljeća iz okolice Zadra naziva se ova mjera "gonai" (*Jiriček, 1902*). Zadarski gonjaj imao je oko 2,370 m² ili točnije 2 369,547684 m².

dine i na Krk (*Srkulj, Lučić, 1996*). Nakon ovih proširenja, pod pojmom mletačke Dalmacije podrazumijeva se hrvatska obala od Zrmanje do Neretve te svi otoci, izuzev onih koji su pripadali Dubrovačkoj Republici (Mljet, Lastovo i Elafitski otoci). Mletački posjed u Boki kotorskoj nosio je naziv mletačka Albanija. Vladavina Mlečana u Dalmaciji nije dugo trajala. Kada su 1482. godine Turci osvojili Hercegovinu, ubrzo dolazi do njihova prodora i u područje Dalmacije, gdje otkidaju komad po komad mletačkog posjeda. Tako u razdoblju od 1537. do 1540. dolazi do prvog mletačko-turskog rata u kojem su Mlečani izgubili Benkovac, Nadin i Vranu¹⁰. Mirom što su ga 1540. godine sklopili s Turcima, morali su se odreći i područja između Neretve i Cetine, osim Omiša. Na sjeveru zadarske okolice Mlečanima je ostalo samo 19 sela.¹¹ U drugom tzv. Ciparskom ratu (1570-1573) Mlečani su izgubili Cipar, a kao naknadu Turci im vraćaju mali djelić zadarskog i šibenskog zaleđa. Tada je mletački posjed u Dalmaciji, osim otoka, činio Novigrad s najužom okolicom, Zadar i Šibenik s okolicom, Trogir, Split i Omiš, te na jugu Kotor i Budva s okolicom¹². Tako je ukupni mletački posjed u Dalmaciji nakon Ciparskog rata iznosio oko 2.800 km² (*Srkulj, Lučić, 1996*).

U tom razdoblju novi poticaj razvoju zemljišnih evidencija bila je odluka mletačkog Senata iz 1588. kojom je određeno da svi posjednici na području Dalmacije moraju svakih deset godina obnoviti opis svojih posjeda. Tako tijekom 16. stoljeća nalazimo zemljišne evidencije brojnih plemićkih obitelji koje su živjele na području Dalmacije. Svaka je obitelj vodila svoje evidencije, pa se one danas čuvaju u okviru arhivskih fondova pojedinih plemićkih obitelji¹³. Istodobno nisu poznati katastarski radovi širih razmjera, kao što je to bio slučaj u 15. stoljeću. Njihov izostanak može se donekle objasniti odbijanjem Mletačke Republike da prizna novonastale granice u Dalmaciji te izostankom značajnijeg naseljavanja novoosvojenih područja. Međutim, s obzirom na brojne pogranične sporove, pojedine zemljišne evidencije su ipak nastale. Tako je 1609. godine temeljem ukaza generalnog providura Giacoma Zana nastao novi katastar Nina¹⁴ i posebno katastar ninskog teritorija za otuđena i sporna

¹⁰ Već 1500. pada Makarska, 1501. dio sjeverne Dalmacije zapadno od Trogira.

¹¹ Mletačka granica je 1540. godine tekla od Obrova na sjeveru preko Kotara, te južno od Islama, Nadi-na, Karina i Vrane, ostavljajući ova naselja na turskoj strani. Granica je dalje prolazila zapadnom obalom Vranskog jezera prema Velimu, a odatle preko Krke na Skradin. Od Skradina se granica spuštala gotovo pravocrtno do Solina koji je bio u turskim rukama te dalje na Kamen koji je bio pod mletačkom upravom. Tu je, došavši do Poljica i makarskog primorja, koji su bili pod turskom upravom, završavao mletački posjed (*Traljić, 1973*).

¹² Dokument novog osmansko-mletačkog razgraničenja čuva se u Museo Civico Corer, Venezia, Monascritto sulla Dalmazia, Mss. PD. 607-c, VII, f-15.

¹³ Usporedi obiteljske fondove DAZd.

¹⁴ DAZd, Mletački katastar, br. 38.

područja¹⁵. Pitanje spornih posjeda provlači se i u mnogim dokumentima sklopljenim između Osmanskog Carstva i Mletačke Republike. Radilo se o selima u zadarskom, šibenskom i trogirskom okrugu koje je trebalo vratiti njihovim bivšim vlasnicima, a sada su se ta sela našla u okviru turskih posjeda. U zadarskom okrugu bila su čak 44 naselja koja su Mlečani potraživali natrag, a koja su zaposjeli turski podanici, pa su kao takva bila upisana u turske deftere.¹⁶

Teritorijalna stečevina Kandijskog rata u katastru Morosinijeve zemljišne diobe

Primirje s Turcima trajalo je manje od stotinu godina. U trećem tzv. Kandijskom ratu (1664-1669), što su ga Mlečani vodili s Turcima zbog Krete, Mlečani su proširili svoj posjed u Dalmaciji na obalu između Novigrada i Omiša, ali tako da je Skradin ostao Osmanskom Carstvu, a čitav poluotok između Šibenika i Trogira zajedno s Klisom Mlečanima¹⁷. Po mletačkom komesaru Naniju, koji je zajedno s osmanskim komesarom utvrđivao ovu granicu, granica je dobila ime *Linea Nani*¹⁸. Ovim razgraničenjem Mleci su "de facto" (zajedno s Poljicima i makarskim primorjem) povećali svoj posjed u Dalmaciji za 2.400 km², pa je njihov ukupni posjed iznosio oko 5.200 km² (*Srkulj, Lučić, 1996*). Mletački posjed u ovom prostornom obuhvatu naziva se "Aquisto vecchio".

Mlečani, koji su pomno bilježili sve ratne pobjede nad Turcima te teritorijalna proširenja koja su iz tih ratova proizlazila, odmah su pristupili izradi katastra za novostečena područja. Katastarski popis nakon Kandijskog rata nije izvršen samo zbog inventarizacije novog teritorijalnog proširenja, već i zbog velikog broja prebjega s osmanskog teritorija koji su utočište potražili na području mletačke Dalmacije. Naime, mletačke su vlasti odmah po završetku Kandijskog rata otpočele plansko naseljavanje napuštenih sela dijeleći zemlju prebjezima s turskog teritorija¹⁹. Još tijekom Kandijskog rata, na mletački je teritorij iz Bosne doselilo oko 10.000 ljudi među kojima su veliku većinu činili Morlaci koji su, prešavši na mletačku stranu, postali važan čimbenik u obrani mletačke krajine (*Stanojević, 1962*). Morlaci su odmah po dolasku samoinicijativno zauzimali tek oslobođeno zemljište. Zbog neiz-

¹⁵ DAZd, Mletački katastar, br. 37.

¹⁶ Popis spornih naselja donosi *Solitro (1844)*.

¹⁷ Iako je službeno prostor Poljičke kneževine i makarskog primorja pripao Turcima, oni su se već za rata odmetnuli i priznali Mletačku Republiku. Budući da Mlečani ova područja nisu osvojili oružjem, Turci ih nisu željeli odstupiti. Nakon toga Mlečani su Turcima službeno odstupili spomenuto područje, međutim, Osmansko Carstvo tamo više nikada nije uspjelo ostvariti svoje suvereno pravo.

¹⁸ Opis granice do danas je sačuvan samo u turskim ispravama. Njen prijevod donosi *Difnico (1902)*.

¹⁹ O tome postoje osobito brojni izvori u Archivio di Stato Venezia, Colleggio V Relazioni.

vjesnosti krajnjeg ishoda rata, Venecija nije odmah obavila izmjeru i parcelaciju novostečenog zemljišta. Problem razdiobe riješila je privremeno kolektivnim "investiturama" za pojedina sela na taj način što su se određivale granice područja koja su se mogla naseljavati, a unutar tih granica podjelu su vršili oni sami. Morlaci su zauzvrat postali mletački vojni obveznici te su plaćali 1/10 poljoprivrednih prinosa²⁰. Svako selo činilo je četv – "bandiru" pod zapovjedništvom harambaše, čime je uspostavljena poljoprivredna proizvodnja vojno-lenskog tipa s odrazom na upravni sustav (krajina). Venecija je time dobila motiviranu krajišku vojsku, ali i nove porezne obveznike kao značajno vrelo sve oskudnijih državnih prihoda.

Odmah nakon izvršenog razgraničenja 1671, mletački Senat generalnom providurou Zorzi Morosiniju izdaje naredbu da se agrarni provizorij privremenih investitura zamijeni stalnim agrarnim uređenjem. Morosinijeva agrarna reforma, koju je Senat prihvatio 13. veljače 1672. godine, sastojala se u odluci o trajnoj razdiobi zemlje i utvrđivanju specifičnog agrarnog sustava²¹. Usporedo s razdiobom zemljišta sastavljao se katastar s imenima kućnih starješina kojima je dodijeljena zemlja i opisom dodijeljenih čestica. Iz tog razdoblja danas je poznat katastar ninskog i splitskog okruga s Klisom. Posao diobe zemlje i izrade katastra u splitskom dijelu novog teritorija potrajao je tri godine (1672-1675). Završen je u doba generalnog providura Pietra Civrana. Izradio ga je zapovjednik Klisa Zorzi Calergi temeljem Morosinijeve odluke iz 1672. godine²². Ninski katastar novoosvojenog područja, također završen 1675. godine, izradili su vojni inženjeri Stjepan Boucaut i major Napolion Eraut²³. Kao mjerna jedinica za površinu zemlje u slučaju splitskog katastra korišteni su vrit i pertika – stara dalmatinska mjera za površinu²⁴, dok je u ninskom katastru korišten ninski gonjaj²⁵.

Upisnik čestica sadržavao je broj čestice, ime posjednika, opis dodijeljene zemlje, imena posjednika čija zemlja graniči s dotičnom česticom s istoka, zapada, sjevera i juga, površinu čestice te broj investiture kojom je posjedniku dodijeljena zemlja. Iza posljednje čestice jednog posjednika, iskazana je ukupna površina svih čestica dotičnog posjednika. Čestice su topografirane na klasičan način, od 1 na da-

²⁰ Investiture nisu uvijek dobivali samo Morlaci. Dio zemljišta na korištenje su dobili i okolni starosjedoci – težaci.

²¹ DAZd, Spisi generalnog providura Zorzi Morosinija (1671-1673).

²² DAZd, Mletački katastar, br. 61.

²³ DAZd, Mletački katastar, br. 59.

²⁴ Najvjerojatnije skraćeni naziv od starog vretena. Jedan vrit iznosio je 853,1353 m² te sadržava 144 pertike. Jedna pertika (palica) iznosi 5,92 m² (Vlajinac, 1964).

²⁵ Jedan ninski gonjaj iznosio je 1,332 m² (Peričić, 1992).

lje kao i danas. Kao primjer navodimo popis posjeda posjednika Zorzi Listeše iz katarskog popisa splitskog teritorija (prijevod preuzet iz *Kadi 1987*):

Harambaša Zorzi Listeša sa dvanaest osoba posjednik navedenih 12 čestica koje je njemu dodijelio presvjetli i preuzvišeni gospodin Zorzi Morosini, prokurator i generalni providur u Dalmaciji i Albaniji, kako proistječe po investituri broj 1 iz 1672. U knjizi investitura broj 8.

Br. 1131

Zemljište gore spomenutog graniči na sjeveru sa zemljištem Tome Migića i Maria Radića, na istoku sa starim putom, na zapadu i jugu opasano je potokom od Izvora triju kraljeva. Od tog zemljišta oduzima se suhozida 2 koji se nalaze unutar čestice. Ovog zemljišta odrekao se Luka Milović.

Ostaje čistih vriti 22, pertike 57

Br. 1168

Zemljište gore spomenutog graniči na sjeveru sa zemljištem Luke Milovića, na zapadu sa zemljištem Djure Surića, na istoku sa zemljištem Ivana Gladovića i Petra Ivaniševića, na jugu sa zemljištem Luke Milovića i Djure Milovića.

Ima vriti 8, pertika 124

Br. 1169

Zemljište gore spomenutog graniči na sjeveru sa zemljištem Ilije Ivaniševića, na zapadu sa zemljištem Perka Migića, na istoku sa putim, a sa druge strane puta sa zemljištem Ivana Galdovića, na jugu sa zemljištem Luke Šilovića

Ima vriti 5, pertika 63

Br. 940.

Zemljište gore spomenutog graniči na sjeveru sa zemljištem Ilije Ivaniševića, na zapadu sa zemljištem Perka i Dujma Boranića, na jugu sa zemljištem Marka Botiselija. Ima vriti 8, pertike 18. Odbija se 1 vrit.

Ostaje čistih vriti 7, pertika 18

Br. 1295.

Zemljište gore spomenutog graniči na sjeveru sa zemljištem Ivana Valentića, na zapadu sa vodom Peruća, na istoku sa zemljištem Ilije Listeša, na jugu vododerinom i na jugozapadu sa općinskim putom.

Ima vriti 12, pertika 11

Ukupno vriti 55, pertika 129

Uz popis koji obuhvaća popis posjednika i opis zemljišta koje im je dodijeljeno, sastavni dio katastra državnih dobara nove stečevine čine i topografsko-katastarske karte nove stečevine koje prikazuju zemljišne odnose nakon agrarne reforme. Kao mjerna jedinica za dužinu, koja je korištena pri izradi spomenutih karata, koristio se venecijanski korak (*passo*)²⁶, pa mjerilo preračunato u metarski sustav mjera iznosi približno 1:7 000 (*Kadi, 1987*). To je topografska karta u koju su nakon raspodjele zemljišta ucrtani katastarski elementi: čestice dodijeljenog zemljišta s njihovim brojevima, stambene, gospodarske i vojne objekte (uglavnom crtani u perspektivi), putovi (dvije pune paralelne linije, poljski putovi dvije isprekidane linije, pješačke staze jedna isprekidana linija ili točkasta linija) te mletačko osmanska granica ustanovljena 1576. nakon Ciparskog rata (deblja puna linija), kao i granica ustanovljena 1671. nakon Kandijskog rata (puna tanja linija). Karta sadrži i generalizirani prikaz fizičko-geografske osnove – hidrografsku mrežu, vegetaciju (samo izvan područja agrarne reforme), reljefne oblike prikazane crticama i sjenčanjem. Za splitski kotar kartu je izradio Zorzi Calergi uz pomoć Sjepana Boucanta i majora Erauta²⁷, a za ninski Stjepan Boucaut²⁸. Obje karte nastale su 1675. godine.

U skladu s Morosonijevom reformom, Republika zadržava vrhovno vlasništvo nad zemljom koja se razdiobom ustupa u neotuđivi i nasljedni posjed. U znak priznavanja mletačkog vrhovnog vlasništva (*per dovata ricognizione del supremo dominio di Sua Serenita*) korisnici zemljišta plaćali su godišnji kanon od 10 šoldi po vritu zemlje odnosno dvije litre po jednom gonjaju. Korisnici nisu mogli prodavati zemlju niti njome oporučno raspolagati, već je ona prelazila samo na njihove zakonite potomke. Zemlja mora biti obrađena, a način obrade i izbor kulture privatna je stvar korisnika. Važno je da se ovim aktom određuju i granice među selima, koja postaju porezne općine. Zemlja se dodjeljivala prvenstveno Morlacima, zatim pojedincima zaslužnima u ratu, a potom vlasteli, crkvi i pokrštenim muslimankama. Dakačko, povlaštene kategorije dobivale su znatno veće posjede od Morlaka. Temeljem Morosinijevog katastra, Morlaci su u prosjeku dobili 22,5 vrita zemlje po domaćinstvu (2,03 ha), što nije bilo dovoljno za izdržavanje jedne seoske obitelji. Tako je katastar iz 1675. godine još jednom potvrdio feudalni karakter mletačke vlasti u Dalmaciji.

²⁶ Jedan korak (*passo*), u narodu zvan paš iznosi 1,73868 m (*Ungarov, 1951*). O regionalnim različitostima pojedinih mjera vidi: M. Raukar, Zadar u XV. stoljeću; J. Kolanović, Šibenski metrološki sustav u XV. stoljeću, *Arhivski vjesnik* 37/1994, 189-207.

²⁷ DAZd, Mletački katastar, Disegno Topografico dello Territorio di Spalato e Clisa 1675.

²⁸ DAZd, Mletački katastar, Disegno Topografico dello Territorio di Nona 1675.

Mletački katastar Dalmacije nakon Karlovačkog mira (1699)

Sljedeći tursko-mletački sukob izbio je 1684. godine zbog Moreje. Nakon 16-godišnjeg Morejskog rata, između Mletačke Republike, Habsburške Monarhije i Turskog carstva sklopljen je 1699. godine mir u Srijemskim Karlovcima, koji je između ostalog rješavao i pitanje nove mletačko-turske granice u Dalmaciji. Mirovni ugovor za ovu granicu potpisan je 7. veljače 1700. godine²⁹. Razgraničenje u ime Mletačke Republike proveo je G. Grimani, pa je nova granična linija dobila ime – *Linea Grimani*. Nova je granična linija označila daljnje proširivanje mletačkog posjeda u Dalmaciji sve do linije Opuzen – Čitluk – Vrgorac – Zadvarje – Sinj – Vrljica – Knin. Novi mletački posjed u Dalmaciji "Aquisto nuovo" iznosio je 5.000 km². Uz to Mlečani su zaposjeli i Podgorje³⁰ s površinom od oko 300 km², pa se mletačka Dalmacija sada protezala na 10.500 km² (*Srkulj, Lučić, 1996*).

Tijekom Morejskog rata u Dalmaciju je doselilo još oko 30 000 doseljenika, poglavito Morlaka (*Stanojević, 1962*). Dolazak velikog broja morlačkog stanovništva na još uvijek relativno uzak obalni pojas Dalmacije rezultirao je nedostatkom obradive površine i pašnjaka (plodno dalmatinsko zaleđe još je uvijek pod turskom upravom!), čime je dodatno zaoštrena već ionako teška agrarna kriza. Agrarna prenaseljenost Dalmacije dosegla je nakon Morejskog rata takve razmjere, da je nova agrarna reforma postala neizbježna³¹. Takva reforma nužno je tražila zemljišne evidencije nove stečevine. Naime, već tijekom rata Mlečani se žale na otežano ubiranje desetine. Osobito je to bio slučaj na području nove stečevine, gdje se morlačko stanovništvo opiralo plaćanju poreza. Problem je bio tim veći, što zbog velike mobilnosti Morlaka Mlečani nisu imali pouzdane podatke o morlačkim naseljima i njihovim stvarnim prihodima. Osnivanje katastra nije bilo nužno samo zbog ubiranja poreza. Da bi osigurali novoosvojena područja, Mlečani su morali barem donekle stabilizirati nomadska morlačka plemena koja su živjela u pograničnom području Dalmacije. Tako generalni providur Cornar već 1689. godine donosi odluku da se svi Morlaci nastanjeni raštrkano po poljima, imaju naseliti u stalnim okupljenim selima s organiziranom vojnom upravom, a da se stanovništvo upiše u spiskove harambaša³². U tu je svrhu čitavo područje nove stečevine proglašeno državnim imovinom, koje je

²⁹ Tekst ugovora objavio je *Kovačević (1973)*.

³⁰ Prema mirovnim ugovorima iz 1699. godine Podgorje je pripalo Habsburškoj Monarhiji, ali ga je odmah zaposjela Mletačka Republika. Habsburška Monarhija je u više navrata pokušala vratiti Podgorje, ali je ono usprkos svih nastojanja, ostalo pod upravom Mletačke Republike sve do njena pada 1797. godine.

³¹ Kao posljedica kroničnog nedostatka plodne zemlje, Morlaci su često uzimali u zakup zemljište s turske strane granice.

³² DAZd, Spisi generalnog providura G. Cornara, sv. I.

onda dodjeljivano novim korisnicima – Morlacima, sve u cilju da ih se što više veže uz zemlju i sjedilački način života. Dodjela zemlje investiturama osobito je bila česta u području Drniša i Knina, o čemu je sačuvan zasebni popis obitelji i opis dodijeljenih im zemalja³³. Odmah po završetku rata te ustanovljavanja nove granične linije, počelo se s formiranjem katastarskih evidencija za područje nove stečevine. S osnivanjem katastra otpočelo se na krajnjem jugu mletačkog posjeda. Tako je 1702. godine osnovan katastar Metkovića, Slivna i utvrde Opus³⁴. Radovi su nastavljeni u vrgoračkom okrugu (*Circondario della iuriditore di Vergoraz*) gdje je katastar formiran 1703/1704³⁵, da bi 1704. godine bio izrađen i katastar čitlučkog okruga³⁶ (serdarija Matije Bebića, *iurisdictione di Citluch dall Sardar Matija Bebic*)³⁷. Nakon toga prešlo se na područje Boke kotorske, pa je tijekom 1704. godine izrađen katastar Risnja, novigradskog okruga (*Territorio di Castelnuovo*, danas Herceg-Novi) te samog Novog³⁸. Najveći dio radova na uspostavi katastra nove stečevine završen je tijekom 1709. godine u vrijeme generalnog providura Vincenza Vendramina. Tada je uspostavljen katastar zadarskog (*Contado di Zara*), šibenskog i skradinskog (*Contado Sebenico e Scardona*) okruga te sinjskog (*Territorio di Sign*) i kninskog (*Territorio di Knin*) teritorija³⁹. Samo je katastar trogirskog okruga (*Contado di Trau*) dovršen 1711. godine u vrijeme generalnog providura Carla Pisanija⁴⁰. U izmjeri su sudjelovali brojni mjernici iz Dalmacije i Venecije. Najveći dio mjerničkih radova obavljen je pod nadzorom Cosme Farentinija.

Zanimljivo je da su u ovaj katastar ušla i pojedina naselja koja su službeno bila "s onu strane granice". Osobito je to čest slučaj na sinjskom području, gdje su brojna sela, usprkos činjenici da su i nakon ovog razgraničenja ostala na turskom teritoriju, priznavala mletačku vlast. Tako su se npr. u katastru iz 1709. godine našli i Satrić, Aržano, Hrvace, Ugljane, Novo Selo i Potravlje, u vrijeme dok su službeno bili dijelom osmanskog posjeda.

U tih desetak godina obavljen je zaista ogroman posao, jer su podaci vrlo precizni. Za svaku katastarsku općinu ovaj katastar donosi način korištenja čestica (kulture) dijeleći ih na oranice, vinograde, livade (privatne i javne), neobrađene površine (privatne i javne), pašnjake i nekorisne površine, nakon čega slijedi zbroj svih površina. Katastar donosi i podatke o stanovništvu: broj muškaraca sposobnih za oružje, dječaci, žene i djevojčice te ukupan broj stanovnika, zatim podatke o stoci:

33 DAZd, Mletački katastar, br. 21.

34 DAZd, Mletački katastar, br. 26.

35 DAZd, Mletački katastar, br. 25.

36 Misli se na utvrdu Čitluk pored Gabele.

37 DAZd, Mletački katastar, br. 27.

38 DAZd, Mletački katastar, br. 29-31.

39 DAZd, Mletački katastar, br. 4-14.

40 DAZd, Mletački katastar, br. 65.

broj konja, volova, krava, teladi i sitne stoke. Na kraju nalazimo zbirni pregled po katastarskim općinama koji osim navedenih rubrika sadrži i zbroj ukupnih površina za svaku općinu i ukupni broj obitelji općine. U katastar su kao posjednici unesena imena glava obitelji koje su u pravilu činili muškarci, a tek u iznimnim slučajevima žene udovice. Popis je sastavljen po abecednom redu, ali ne po prezimenima već po imenima. Pisari su prezimena prilagodili svojoj grafiji, zbog čega su često iskrivljena. Uz neke osobe navedena je i služba koju su obavljali, npr. K(avalier) – službenik konjice, cap(itan)o itd. U nekim katastarskim općinama bilo je i posjednika s područja drugih općina s nove i stare stečevine. Za te posjednike nisu uneseni svi podaci, već samo veličina njihovih posjeda u dotičnoj općini, a ostali su podaci o njima navedeni u katastru njihove općine. Uz pisani dio katastarske dokumentacije, za svaki okrug nove stečevine izrađena je i rukopisna karta u boji koja nam prikazuje osnovne osobine reljefa, raspored katastarskih općina određenog okruga ili teritorija te granice sa susjednim okruzima. Uz rub karte obično se nalazi i tablica sa statističkim podacima. Kao mjerna jedinica za površinu upotrijebljen je padovanski kamp (*Campo Padovano*), kvarta i tavola⁴¹, dok je kao jedinica za dužinu na planovima korištena padovanska pertika (*Pertiche Padovano*)⁴².

Svi posjednici zemljišta u području "nove stečevine" temeljem ovog katastra bili su dužni državi davati desetinu, besplatno kulučiti i služiti u vojnim jedinicama koje su, kao i u području stare stečevine, osnovane na teritorijalnom principu (*bandiere*). Zemlju nisu mogli prodavati, a nasljeđivali su je samo muški potomci. Tako je temeljem katastra iz razdoblja 1702-1711. godine, morlačko stanovništvo definitivno i kompaktno naseljeno na tlu nekadašnjeg srednjovjekovnog hrvatskog stanovništva.

***Acquisto Novissimo* u mletačkim katastrima nastalim nakon Požarevačkog mira**

U tzv. Malom mletačko-austrijsko-turskom ratu (1716-1718) koji je zaključen mirom u Požarevcu 21. lipnja 1718, Mletačka Republika ponovo je proširila svoje posjede u Dalmaciji. Razgraničenje u ime Mletačke Republike proveo je generalni providur Alviso Mocenigo, pa je nova granična linija dobila ime – *Linea Mocenigo*. Nova mletačko-osmanska granica sada se pomiče dublje u zaleđe na liniju Metković – Vrgorac – Imotski – Strmica. Godine 1729. naknadno je izvršena manja korekcija mletačke granice, u kojoj je dio teritorija oko Gabele i utvrde Čitluk vraćen Turskoj. Novi mletački posjed osvojen ovim ratom nazvan "Acquisto novissimo" iznosio je

⁴¹ Padovanski kamp ima 3,656 m², dijeli se na četiri kvarte, a jedna kvarta iznosi 210 tavola (*Soldo, 1997*).

⁴² Jedna padovanska pertika iznosi 2,0865 m, te sadrži 6 mletačkih stopa od 0,3477 m (*Ivon, 1923*).

1.720 km², pa je ukupna površina mletačke Dalmacije sada iznosila 12.220 km² (*Sr- kulj, Lučić, 1996*).

Zbog daljnjih demografskih i teritorijalnih promjena nastalih Požarevačkim mirom, tadašnji generalni providur Dalmacije Pietro Vendramin, već po ustaljenom pravilu, donosi odluku o uspostavi katastra najnovije stečevine, te o podjeli državnog zemljišta stečenog Požarevačkim mirom⁴³. U istom spisu Pietro Vendramin odredio je i pravila dodjele zemljišta: dva kanapa po glavi, serdari 20 kanapa, harambaše 10, alfiri 4, a čauši 2 kanapa. Popisivanje obitelji i njihove imovine vršeno je po banderijama. Izrada katastra otpočela je na istočnom dijelu nove stečevine. Tako je u razdoblju od 1725. do 1729. mjernik Alassandro Alberghetti obavio izmjeru i izvršio katastarsko popisivanje zemljišta sinjskog teritorija (*Territorio di Sign*)⁴⁴. Isti je posao na imotskom teritoriju (*Territorio di Imochi*) u razdoblju od 1725. do 1730. obavio Giovanni Battista Camozzini⁴⁵. Deset godina kasnije, točnije 1735, po nalogu providura Pietra Ciganija, otpočeli su katastarski radovi na kninskom području. U tom je području u tri godine napravljen katastar najnovije stečevine te je izvršena i obnova katastra dijela kninskog teritorija pripojenog nakon Karlovačkog mira (nova stečevina)⁴⁶. Godine 1729. obnovljen je i katastar Nina⁴⁷, a 1736. dijela zadarskog okruga⁴⁸.

Kao i prethodni katastar nastao nakon Karlovačkog mira, i ovaj sadrži iste podatke, a korištene su i iste mjerne jedinice – padovanski kamp i padovanska pertika, no sam sustav popisivanja nešto se razlikuje. Pisani dio katastra sadrži popise posjednika te njihove posjede. Za svakog poimeničnog posjednika navodi se ime i prezime i broj članova njegove obitelji. Zatim slijedi popis njegovih posjeda (Terra 1, Terra 2, Terra 3) s njihovom površinom. Svaki od tih posjeda čini jednu katastarsku česticu. Osim broja i površine čestice, za svaku se pojedinačnu česticu navodi s kojim posjednicima graniči i to s istoka, zapada, sjevera i juga. Način označavanja posjeda u katastarskom popisu i pripadajućem katastarskom planu dosta je zanimljiv zato ćemo ga ovdje поближе opisati.

Posjednici unutar jednog naselja u popisu su popisani redosljedom kojim slijede njihovi posjedi na terenu po pojedinim listovima katastarskog plana. Tako je posjednike unutar knjige lako naći na planu, jer susjedni posjedi na zemljištu, susjedni su i u knjizi. Prvo bi se popisali svi posjedi obitelji jednog prezimena (unutar jednog prezimena posjednici su poredani po abecednom redu imena: npr. Mate Maglević,

43 DAZd, Spisi generalnog providura P. Vendramina, knj. I.

44 DAZd, Mletački katastar, br. 39.

45 DAZd, Mletački katastar, br. 26.

46 DAZd, Mletački katastar, br. 15-20.

47 DAZd, Mletački katastar, br. 47.

48 DAZd, Mletački katastar, br. 32-33.

Medo Maglević, Toma Maglević). Zatim slijedi popis posjeda susjedne obitelji (drugog prezimena) itd. Unutar katastarskog popisa svako prezime dobiva slovnu oznaku (prva obitelj slovo A, druga B itd.). Unutar jednog prezimena, svaki posjednik osim slovne oznake dobiva i brojčanu oznaku. Na kraju, osim slovne i brojčane oznake, svako prezime dobiva i svoju boju kojom će njihovi posjedi biti označeni na katastarskom planu. Npr. oznake obitelji s prezimenom Maglević u upisniku slijede ovim redoslijedom i s ovim oznakama: Blaž Maglević – Q.1 Rosso, Ivan Maglević – Q.2 Rosso, Mate Maglević – Q.3 Rosso, Medo Maglević – Q.4 Rosso, Toma Maglević – Q.5 Rosso.

Svaki katastarski plan označen je grafičkim mjerilom izraženim u padovanskim pertikama. Jedan centimetar na karti odgovara dužini od 17 pertika u prirodi. Iz toga proizlazi da su katastarski planovi izrađeni u mjerilu 1:3.547. U planove su ucrtani zemljišni posjedi, putovi, kuće, bunari te vrlo generalizirana i shematizirana predodžba izraženijih reljefnih oblika⁴⁹. Sve čestice unutar katastarskog plana označene su određenim bojama. Svi posjedi jedne obitelji označeni su jednom bojom (u slučaju obitelji Maglević, ružičastom). Tako svaka obitelj ima svoju boju, pa je vrlo lako uočiti strukturu posjeda odnosno prostorni raspored posjeda svake obitelji. Unutar svake čestice upisano je ime i prezime posjednika, njegova slovna i brojčana oznaka, broj čestice i njena površina. Čestice se topografiraju od 1 na dalje, ali ne kao danas unutar čitave općine, već unutar posjeda jedne obitelji. Tako obitelj Mate Maglovića koja posjeduje 9 posjeda, numerira svoje posjede od 1 do 9. Isto čine i svi drugi posjednici. Dakako, to je moguće, jer oznaku svake pojedine čestice ne čini samo njen broj, već i oznaka obitelji. Tako npr. prvi posjed Mate Maglovića nosi oznaku: Q.3 Rosso-1, drugi Q.3 Rosso-2, a njegova susjeda Ilije Smoglića R.1 Verde-1 itd.

Grimanijeva agrarna reforma i formiranje novog katastra

Usprkos podjele dijela državnog zemljišta nove i najnovije stečevine, koja je potvrđena katastrom nastalim nakon Požarevačkog mira, povlačenjem turskih begova i aga mnoge površine ostale su i dalje neobrađene. Istodobno prebjezi iz Bosne i dalje su stizali, zauzimajući samovoljno pojedina pogranična zemljišta, često i ona već dodijeljena nekom na korištenje. Stalni strah od morlačkih prodora i pljački te neprestani imovinsko-zemljišni sukobi između starosjedilaca i Morlaka, uzrokovali su brojne sporove i silno nezadovoljstvo među seljacima, što je rezultiralo brojnim pobunama te ponovnom pojavom agrarne krize (*Grgić, 1950*). Kada je četrdesetih godina kriza kulminirala, senator Marko Foscarini obraća se mletačkom senatu uka-

⁴⁹ Obično se radi o ucrtavanju većih uzvišenja šrafiranjem i sjenčanjem u obliku koncentričnih krugova. Broj krugova simbolizira visinu uzvišenja.

zujući na iznimno velik broj žalbi glede samovoljnog zauzimanja slobodnih površina, te traži hitno slanje sindika – inspektora, koji bi istražili sporne slučajeve i predložili mjere za saniranje nastalih propusta (*Medirazza, 1911*). Na temelju Foscarinijeva zahtjeva, 11. studenoga 1748. godine u Dalmaciju stižu sindici – Sebastijan Molin, Gianbatista Loredan i Nocola Erizzo (*Kolanović, 1979*). U svrhu rješavanja agrarne krize te zaoštrenih imovinsko-pravnih odnosa, oni su u razdoblju od 1748. do 1756. godine obnovili investiture za područje zadarskog i kninskog okruga, podjeljujući preostalo zemljište Morlacima i siromašnim starosjediocima⁵⁰. Nakon obnove investitura, tadašnji generalni providur Dalmacije Grimani 1756. godine podnosi Senatu prijedlog zakona "o razdiobi slobodnog zemljišta i njegove podjele obiteljima prebjeglim s turskog područja, te domaćim siromašnim i zaslužnim obiteljima". Istodobno, Grimanijev je zakon svim obrađivačima zemljišta, koji su u trenutku donošenja zakona već imali pravo korištenja nekog zemljišta, priznavao daljnje pravo obrade, potvrđujući na taj način i prije dodijeljene investiture. Nadalje, ovaj zakon propisivao je postupke daljnje dodjele zemljišta te čitav niz preporuka o unapređenju poljodjelstva. Ustvari, donesena su dva gotovo istovjetna zakona, jedan za područje Zadra od 1. lipnja 1755. godine, te drugi za područje Knina od 25. travnja 1756. (*Madirazza, 1911*). Tim je zakonom Morlak ili siromašni starosjedilac dobivao dva padovanska kampa zemlje po članu obitelji koju je bio dužan redovito i uredno obrađivati. Ukoliko dvije uzastopne godine nije obrađivano, zemljište mu se oduzimalo. U tom slučaju, pola oduzetog zemljišta pripalo je onom tko je takvo stanje prijavio, a druga polovica vraćala se Republici. Korisnik je bio dužan Republici davati desetinu prinosa prema procjeni, prije no što preda feudu dužni dohodak. Kao i u prethodnim agrarnim zakonima, zemlju je u pravilu mogao nasljeđivati samo muški potomak, a samo iznimno žene-udovice. Posjednik je na dobivenom zemljištu bio dužan zasaditi dvije masline ili voćke. Jedan je dio zemljišta, osim uobičajenih zrnatih usjeva, trebalo zasijati lanom odnosno konopljom kako bi se izbjeglo trošenje novaca na kupovanje platna. Također, zakon je obvezivao seljake da uz kuću drže najmanje dvije košnice pčela, te zasade luk i zelje kako bi se osigurala dovoljna količina hrane. Te su površine bile oslobođene davanja desetine. Svaki je posjednik bio dužan držati po jednog konja na svakih 40 kampa zemlje, koji će u slučaju rata biti stavljen na raspolaganje. Koze su se smjele držati samo u brdovitim područjima, ne u poljima. Nadalje, određuje se da se svakom selu dodijeli odgovarajuća površina za ispašu oračih volova, kako bi se unaprijedila obrada zemlje. I na kraju, putovi se moraju održavati prohodnima, a izvori pitke vode čistima.

Nakon donošenja zakona i potvrđivanja ranije donesenih investitura, u razdoblju između 1755. i 1756. podijeljena je preostala zemlja na kninskom i zadarskom

⁵⁰ DAZd, Mletački katastar, br. 49-58.

području⁵¹. Svi ugovori o dodjeli zemljišta upisani su u zasebne knjige investitura koje su bile sastavni dio katastra te su se kao i katastar vodile po naseljima i okruzima. Knjiga investitura sadrži popis osoba kojima je mletačka uprava dodijelila zemljišne posjede. Za svakog se posjednika navodi njegovo puno ime i prezime i točan broj ugovora (investiture). Zatim slijedi opširan opis zemljišta koje mu je dodijeljeno – smještaj čestice, veličina i vrsta posjeda, opis granica zemljišta odnosno popis s kojim posjednicima graniči (na jugu, istoku, zapadu i sjeveru) te obveze posjednika spram države. Veličina dodijeljenog zemljišta ovisila je o veličini obitelji (dva kampa po članu). Svaka pojedina investitura potpisana je od sva tri sindika – Gianbatista Loredana, Nocola Erizza i Sebastiana Molina.

Nakon što je završena dodjela zemljišta, u razdoblju između 1756. i 1758. formiran je novi katastar kninskog, zadarskog i splitsko-kliškog okruga, koji je evidentirao stanje nakon raspodjele zemljišta novim korisnicima⁵². Katastar je oblikovan na isti način kao i onaj nastao nakon Malog rata – čestica svakog pojedinog korisnika označena je slovnom i broječanom oznakom te bojom. Sastavni dio katastra svakog naselja čine i rukopisni kolorirani planovi. U svaku je česticu upisano ime posjednika, njena slova i broječana oznaka (vidi prethodno poglavlje), površina i način korištenja (kultura). Sami planovi nemaju označeno mjerilo niti ikakvu oznaku mjerne jedinice. Pri pokušaju izračunavanja mjerila temeljem poznatih udaljenosti s današnjeg plana (1:5 000), nailazi se na iznimno velika odstupanja, što nam onemogućava preciznije određivanje mjerila plana. Velike deformacije plana proizlaze iz činjenice da su čestice mjerene koracima, iako je u to doba već bio u upotrebi geodetski stol (*Ungarov, 1992*).

Opisani katastar i pripadajući planovi imali su iznimno velik utjecaj u narodu, pa je kao takav postao glavnim izvorom za rješavanje svih imovinsko-pravnih sporova. Grimanijev katastar osobito je imao veliku važnost pri rješavanju sporova među pojedinim selima oko površina za ispašu stoke. U slučaju spora ili prepirke, stranke bi došle u agrarni ured gdje bi sporovi bili rješavani uvidom u Grimanijev katastar. Sve odluke temeljene na Grimanijevim dokumentima narod je strogo poštovao. No, usprkos toj činjenici, Grimanijev agrarni zakon kao i katastar nastao nakon njegova uvođenja nisu ni izbliza polučili željeni učinak na unapređenje ondašnjeg poljodjelstva i agrarnih odnosa. Štoviše, već su neki njegovi suvremenici kritizirali ovaj pokušaj, ali sami nisu nudili bolja rješenja⁵³. Krajem prošlog stoljeća *Paul Pisani (1893)* ukazuje na činjenicu da taj zakon u stvarnosti nije bio poštovan, te da je ostao mrtvim slovom na papiru. Neki su njegovu neuspješnost pripisivali ne-

⁵¹ DAZd, Mletački katastar, br. 34-35, 40.

⁵² DAZd, Mletački katastar, br. 40-42, 67, 69.

⁵³ Već je 1783. godine Grgur Stratico negativno ocijenio učinak tog zakona, pravdajući to nedostatkom energičnosti u postupku (Museo Civico e Raccolta Correr, Codici Cicogna br. 1970).

maru seljaka kao i sljednicima spomenutog providura, ali svejedno priznaju da je providur Francesco Grimani na uređenju agrarnih odnosa napravio više negoli svi njegovi prethodnici. Povodeći se za Pisanijem i talijanski povjesničar *Petrocchi* (1950) tvrdi da Grimanijev zakon nikada nije oživotvoren. Naše pak spoznaje pokazuju da takvo mišljenje nije sasvim točno. Naime, sljedećih pedesetak godina poslije njegova stupanja na snagu poljodjelstvo sjeverne Dalmacije ipak je doživjelo stanovit prosperitet o kojem najbolje svjedoči tamošnja pojava vinograda, voćnjaka i pčelarstva, do tada gotovo nepoznatih gospodarskih djelatnosti.

Literatura:

- Antoljak, S. (1949): Zadarski katastik 15. stoljeća. Starine, knjiga 42, Zagreb.
- Böttner, E. (1901): L' Archivio del spresso monastero di San Domenico in Zara, *Tabularium* I/3, Zara.
- Desnica, B. (1950): Istorija kotarskih uskoka 1646-1684, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, knj. XIII, svezak I, Srpska akademija nauka, Beograd.
- Desnica, B. (1951): Istorija kotarskih uskoka 1684-1749, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, knj. XIII, svezak II, Srpska akademija nauka, Beograd.
- Difnico, F. (1902): La Delimitazione della Dalmazia. Zadar.
- Duplančić, A. (1990): O Mihovilu Luposignoliju, vojnim inženjerima i mjernicima u Dalmaciji u 18. stoljeću. Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji. Zavod za zaštitu spomenika kulture, Split, str. 261-268.
- Grgić, I. (1950): Buntovni pokret dalmatinskih težaka 1736/1740. Radovi Instituta JAZU u Zadru, sv. 6-7, str. 551-605.
- Grgić, I. (1962): Prva agrarna operacija na mletačkoj "novoj stečevini" u Dalmaciji: naseljavanje novog stanovništva i razdoba zemlje na području Splita i Klisa 1672-1675. godine. Split. Izdanja Muzeja grada Splita. Sv. 11.
- Grgić, I. (1962): Postanak i početno uređenje Vojne krajine kninskog kotara pod Venecijom. Starine, JAZU, knj. 52, Zagreb, str. 249-271.
- Ivon, K. (1923): Osvrt na razvitak katastra u Dalmaciji. Dalmacija – spomen knjiga izdana o kongresu Udruženja jugoslavenskih inženjera i arhitekata, Split.
- Ivon, K. (1935): Osvrt na razvitak katastra u Jugoslaviji. *Geometarski i geodetski glasnik*, god. 16, Beograd.
- Jiriček, K. (1902): Die Römanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters III, *Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaft*, Bd. 48, Wien.
- Kadi, M. (1987): Doprinosi primjeni Calergijeve karte iz 1675. U istraživanju prostornog razvoja splitsko-kliškog područja. Magistarski rad. Arhitektonski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.

- Kolanović, J. (1979): Dalmacija prema izvještaju generalnog providura Jakova Boldua 1748. Zbornik Cetinske krajine, knjiga I. Sinj, str. 15-35.
- Korenčić, M. (1979): Naselja i stanovništvo SR Hrvatske. Djela JAZU, knjiga 54. JAZU, Zagreb.
- Kovačević, E. (1973): Granice bosanskog pašaluka prema Austriji i Mletačkoj Republici po odredbama Karlovačkog mira. Svjetlost, Sarajevo.
- Lučić, J. (1980): Najstarija zemljišna knjiga u Hrvatskoj – dubrovački zemljišnik diobe zemlje u Stonu i Pelješcu iz god. 1336. Anali zavoda za povijesne znanosti istraživačkog centra JAZU u Dubrovniku, svezak XVIII, Dubrovnik.
- Ljubić, Š. (1856): Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia. Rod. Lechner Librajo dell' I.R. Università, Vienna.
- Macan, T. (1991): Ime i pojam Dalmacije. Iseljenički kalendar 1991. Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, str. 61-64.
- Magaš, D. (1999): Vinjerac. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Zadru, Hrvatsko geografsko društvo Zadar. Zagreb, Zadar.
- Novak, G. (1959). Dalmacije godina 1775/6. gledana očima jednog suvremenika. Starine JAZU, sv. 49, Zagreb.
- Novak, M. (1958/59): Generalni providuri Dalmacije i Albanije u XVIII stoljeću. Radovi instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru, sv. IV-V, Zagreb.
- Omašić, V. (1967): Prilozi poznavanju društveno-ekonomskih prilika u trogirskom distriktu u XVIII stoljeću. Izdanje Historijskog arhiva Split, br. 6, Split.
- Omašić, V. (1971): Mletačko-tursko razgraničenje na trogirskom području nakon Ciparskog i Kandijskog rata i njegove posljedice. Muzej grada Trogira, sv. I. Trogir.
- Omašić, V. (1974): Katastik trogirskog dijela "Nove stečevine" iz 1711. godine. Građa i prilozi za povijest Dalmacije. Izdanje Historijskog arhiva u Splitu, sv. 8, Split.
- Perićić, Š. (1992). Prilog poznavanju agrarnih odnosa u mletačkoj Dalmaciji. Zavod za povijesne znanosti u Zadru, sv. 34. Zadar, str. 135-159
- Petrocchi, M. (1950): Il tramonto della Republica di Venezia e l'assolutissimo illuminato. Venezia.
- Pisani P. (1893): La Dalmatie de 1797 a 1815, Paris.
- Raukar, T. (1981): Društvene strukture u mletačkoj Dalmaciji, u Društveni razvoj u Hrvatskoj od 16. do početka 20. stoljeća, urednik M. Gross, SNL, Zagreb.
- Sabalich, G. (1897): Guida archeologica di Zara, Zara.
- Sabalić, G. (1911): Monografie storiche zaratine. Zara.
- Soldo, A. (1997): Sinjska krajina u 17. i 18. stoljeću, knjiga druga. Ogranak Matice hrvatske, Sinj.
- Solitto, V. (1844): Documenti storici sull' Istria e la Dalmazia. Venezia, str. 264-266.
- Srkulj, S. i Lučić J. (1996): Hrvatska povijest u dvadeset pet karata. Antun Gustav Matoš, Zagreb.

- Stanojević, G. (1962): Dalmacija u doba Morejskog rata 1684-1699. Iz ratne prošlosti naših naroda, knjiga 42. Beograd.
- Stanojević, G. (1970) (ur.): Jugoslavenske zemlje u mletačko-turskim ratovima XVI-XVII vijeka. Istorijski institut, posebna izdanja, knjiga 14. Beograd.
- Traljić, M. S. (1958/59): Mletačko-tursko susjedstvo na zadarskoj krajini XVII stoljeća. Radovi instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru, sv. IV-V. Zagreb.
- Traljić, S.M. (1965): Zadar i turska pozadina od XV do potkraj XIX stoljeća. Radovi Instituta JAZU u Zadru, sv. XI-XII, str. 203-227, Zadar.
- Traljić, S.M. (1973): Tursko-mletačke granice u Dalmaciji u XVI i XVII stoljeću, Radovi Instituta JAZU u Zadru, sv. XX, str. 447-458, Zadar.
- Ungarov, B. (1950): Prilog povijesnom proučavanju katastarskih radova u Dalmaciji. *Geodetski list*, br. 10-12. Zagreb, str. 286-298.
- Ungarov, B. (1951): Stare mjere u Dalmaciji. *Geodetski list*, br. 10-12, Zagreb.
- Vlajinac, M. (1964): Rečnik naših starih mera u toku vekova. Srpska akademija nauka i umetnosti, posebna izdanja, knj. 47. Beograd.

Mletački katastri 17. i 18. stoljeća iz Državnog arhiva u Zadru (fondovi 5, 6, 8)⁵⁴

1⁵⁵. Isprave samostana S. Marije Taurello u Splitu za godine 1406-1805.

Prijepisi isprava o samostanskim posjedima. Bez korica.

2. Spisi katolika Sv. Marije Taurello u Splitu

Devet snopića.

3. Spisi i dopisivanje Nadzorništva za bogoštovlje kantona u Splitu iz 1807.

Bez korica, nesređeno.

4. Popis posjeda naselja područja Sinj (*Territorio di Sign*) koji je za potrebe katastra 1709. godine izradio Cosmo Farentini

Svezak prvi: Bitelić (Bitnick), Neorić (Neorich), Postinje (Postigne), Muć (Mucchi), Zelovo (Zellovo), Satrić (Satricto), Lučane (Luzzani), Hrvace (Ervazza), Sinj podgrađe (Borgi di Sign), Radošić (Radossich), Dicmo (Dizmo), Sičani (Sizane), Mojanka (Majonco), Prugovo (Prugovo).

⁵⁴ Identifikacija toponima izvršena je temeljem sljedećih karata: Descrizione della Dalmazia iz 1732. (Hrvatski državni arhiv, Kartografska zbirka, sign. E.1.90), Disegno carta topografica della Dalmazia, Giustino Antonio Grandis iz 1781. (Državni arhiv Zadar, Kartografska zbirka, sign. 321), austro-ugarske topografske karte 1:75 000 i suvremene topografske karte 1:25 000 (izdanje Državne geodetske uprave iz 1997). Manji broj toponima nije identificiran (označeni su upitnikom).

⁵⁵ Broj sveska.

5. Popis posjeda naselja područja Sinj (*Territorio di Sign*) koji je 1709. godine za potrebe katastra izradio Cosmo Farentini

Svezak drugi: Bročanac (Brochanaz), Aržano (Arxano), Bisco (Bscio), ? (Raccichiani), Turjaci (Turiazzi), Pribude (Pribude), Košute (Cossut), ? (Urinieto), Ugljane (Ugliane), Nova Sela (Novosello), Potravlje (Potraunich), Bradarić (Bradarić), Gisdavac (Ghisdovac), Koprivno (Coprivno), Hercegovac (Erzeur), Gardun (Gardun).

6. Popis posjeda naselja kotara Zadar: sjeverni dio (*Contado Superiore di Zara*), koji je za potrebe katastra 1709. godine izradio Cosmo Farentini

Svezak prvi: Lisičić (Lissichich), Visočane (Vissozane), Radovin (Radovin), Poličnik (Polisnich), Benkovac (Bencovaz), Korlat (Corlati), Buković (Bucovich), Biljane (Bigliane), Vinjerac (Castel Venier), Tribanj (Tribagn), Starigrad (Stariograd), Murvica (Murvizza), Veljane (Vegliane), Islam Grčki (Islam Gresco), Obrovac (Obrovazzo), Islam Latinski (Castel di Islam), Rupalj (Ruppadie), Suhovare (Suhovare), Kašić (Cassich), Smiljčić (Smilchich), Visočane grofa Fanfogne (Vissozane Conte Fanfogna), Podgradina (Podgradie), Posedarje (Possidoria), Ervenik (Ervenico), Mokro Polje (Mocropoglie), Dobropoljci? (Dobreagera), Kruševo (Cru-sevo), Novigrad (Novegradi), Kula Atlagić (Cula Atlagovića), Arbanasi (Borgo E-rizzo).

7. Popis posjeda naselja kotara Zadar: sjeverni dio (*Contado Superiore di Zara*), koji je za potrebe katastra 1709. godine izradio Cosmo Farentini

Svezak treći: Mokro Polje (Mocropoglie), Radučić (Radusich), Zmištak (Smi-stak), Bilišane (Bellissane), Žegar Gornji (Xegar Sup.), Žegar Donji (Xegar Inf.), Gornje Biovičino Selo (Biovichino Sello Sup.), Donje Biovičino Selo (Biovichino Sello Inf.), Rudelj (Rudelle), Kistanje (Chistagne), Nunić (Nunich), Torselo (Torselle), Ivoševci (Ivossevzi), Trbounje (Tribogn), Zemunik (Zemonico).

8. Popis posjeda naselja kotara Zadar: južni dio, koji je za potrebe katastra 1709. godine izradio Cosmo Farentini (*Rubriche delle ville del Contado Inferior di Zara del publico perito Cosmo Farentini, relative al catastico 1709.*)

Svezak četvrti: Uzelice i Pristeg (Ussolozza e Prisegh), Jagodnja (Giogordone), Gorica (Gorizza), Raštane (Rastane), Tinj (Tign), Polača (Pollazza), Dobra Voda i Radošinovci (Dobra Voda e Rodovino), Malpaga (Malpaga), Crno (Crno), Bibinje (Bibigne), Radošinovci (Radossinovaz), Vrana (Vrana), Pakoštane (Pacoschiane), Banjevci (Bagnevaz), Betina (Bettina), Murter (Morter), Ceranje (Cerragne), Turanj (Torette), Sv. Filip i Jakov (Sancti Filippe e Giacomo), Biograd (Zara Vecchia), Stankovci (Stancovzi).

9. Popis posjeda naselja kotara Zadar: središnji dio (*Contado Medi di Zara*), koji je za potrebe katastra 1709. godine izradio Cosmo Farentini

Svezak peti: Perušić Benkovački (Perissich), Šopot (Soppot), Male Biljane (Bigliane Minor), Grusi (Grucche), Briševo (Brissevo), Kolarine (Collarine), Raštevčić (Rastevich), Nadin (Nadin), Zemunik (Zemonico), Arbanasi (Albanesi), Suškošan (San Cassiano), Vukšić (Vuxich), Prović (Provich), Škabrnja (Scaberagna), Smoković (Smocovich), Stari Zemunik (Zemonier Vechi), Ambar kod Škabrnje (Ambar Scarbergna), Polača kod Benkovca (Morlach Pollazza).

10. Popis posjeda naselja kotara Zadar: sjeverni dio (*Contado Superior di Zara*), koji je za potrebe katastra izradio Pasconi Rugustini

? (Almeri), Komazec (Comazini), ? (Albari), Đevrske (Gieversche), Krmpote i Medviđa (Crampote e Mediugie), Popovići (Poppovich), Biline (Biline), Kistanje (Cristagne), Međupučje (Megiupuchie), Paračić (Parchich), Trošelj i Međupučje (Troselle e Megio Puchie), Modrino Selo (Modrino Sello), Ostrovica (Ostrovizze), Karin (Karin).

11. Popis posjeda naselja kotara Trogir (*Contado di Trau*), koji je za potrebe katastra 1709. godine sastavio Cosmo Farentini

Svezak prvi: Pribude (Pribude), Ramljane (Ramiani), Radošić (Radossich), Sratok (Sratoch), Čvrljevo (Zverlievo), Mitlo (Mitllo), Tulišić (Tollissich), Gornje Vinovo (Vinovo Superiore), Utoše (Uttore), Divojević (Divoevich), Nisko (Nisca), Korušće (Corusze), Labin (Labin), Visoka (Visoka), Prapatnica (Prapotniza), Bračević i Milešina (Bracevich-Millessina), Trolokve i Prgomet (Troloqua e Pergomet).

12. Popis posjeda naselja kotara Šibenik i Skradin (*Contado Sebenico e Scarodona*), koje je za potrebe katastra 1709. godine sastavio Cosmo Farentini

Svezak prvi: Gornje Vinovo (Vino Inferiore), Putičanje (Putizzane), Međare (Meggiane), Lalići (Lalivzi), Kovačević (Covacevich), Doljane (Dogliane), Skradinsko Polje (Campagna di Scardona), Sitno (Sitno), Čista (Cista), Žitnić (Zitnich), Dubravice (Dubravizze), Radonić (Radonich), ? (Zielisich), Planjane (Plagnane), Bratiškovci i Plastovo (Bratiseovzi e Plastovo), Ičevo (Isacello), Pečane (Pecchiane), Dobričić (Dobrissich), ? (Bregnizza), Zlosela (Seosella), Dražice (Drasizza), ? (Zaplane), Dragišić (Dragessich), Vrpolje (Verpoglie), Podine (Podine), Mrkele (Marccellie), Velika Glava (Velica glava), Konjevrat (Cognevrata), Golo Brdo (Goluberdo), Dazlina (Daslina), Tribunj (Treboconi), Grabovci (Greborsi), Koparno (Copriano), Drinovac (Drinovach).

13. Popis posjeda naselja kotara Šibenik i Skradin (*Contado Sebenico e Scarodona*), koji je za potrebe katastra 1709. godine sastavio Cosmo Farentini

Svezak drugi: Rupe i Dubravica (Ruppe e Dubravizza), Velin (Vellin), Vrsno i Mravnica (Versceno e Mravizza), Kadibašić (Kadibassich), Pakovo Selo (Paucovo Sello), Goriš (Goris), Rogoznica (Rogosnizza), Bribir (Bribir), Piramatovci (Piramatovczi), Sedramić (Sedranich), Raslina (Raslina), Dobričić (Dobrichich), Primošten (Capocesto), Bratiškovci (Bratiscovzi), Kremeno (Cremeno), Ljubostinje (Gliubostigne), Morići (Morich), Pečevica (Pecchievizza), Čvrljevo (Cverglievo), Nevest (Nevest), Cera (Cera), ? (Birovnych), Ždrapanj (Sdrapan), Čulišić (Sullicich), Gačelezi (Gacchelesi), Vačani (Vachiane), Smrdelje (Smerdeglija), Unešić (Unessich), Podumci (Portimer), Danilo (San Daniel), Slivno (Slivno), ? (Zarevich).

14. Popis posjeda naselja područja Knin (*Territorio di Knin*), koji je za potrebe katastra 1709. godine sastavio Cosmo Farentini

Svezak prvi: Čitluk (Citluch), Trbounje (Tribougne), Kljake (Kliazze), Brištane (Bristane), Kaočina (Gauzine), Pađene (Pagine), Očestvo (Occlaslovo), Maovica Donja i Gornja (Maovizze Sup. e Inf.), Vrbnik (Vrbnich), Ključ (Cluz), Umljanović (Umigianovich), Baljci (Balzi), Čavoglave (Ciuiglave), Kosovo (Cossove), Kanjane (Cagnane), Kadina Glavica (Cadina Glavizza), Sdidnić (Sdidnich), Uzdoglje (Usdoglie), Vrlika (Verlika), Miletino Brdo (Miletino Berdo), Turić (Turich), Rudinjane (Rudignane), Riđane (Riggiane).

15. Popis posjeda naselja područja Knin (*Territorio di Knin*), koji je za potrebe katastra u razdoblju od 1735. do 1737. godine sastavio Pietro Cigni

Svezak prvi: Baljci (Balzi), Mirlović (Mirilovich), Umljanović (Umiglienovich), Ključ (Cluzi), Turić (Turich), Razvođe (Rasvodje), Unešić (Unessich), Strmica (Stermizza), Kobilica i Bender (Cobilizze e Bender), Štikovo (Sticovo), Parčić (Parchich), Drniš (Dernis), Siverić (Siverich), Suknovci (Sucnovzi), Ljubotić (Gliubotich), Babodol (Babodol), Radljevac (Radeglievaz), Kadina Glavica (Cadina Glavizza), Biskupija (Biscopopia), Drinovci (Drinovzi).

16. Popis posjeda naselja područja Knin (*Territorio di Knin*), koji je za potrebe katastra u razdoblju od 1735. do 1737. godine sastavio Pietro Cigni

Svezak treći: Kijevo (Chievo), Plavno (Plavno), Velušić (Vellusich), Tepljuh (Teplin), Gornja Polača (Pollazza Sup.), Lukar (Luccar), Golubić (Golubich), Puljane (Pugliane), Necven (Necven), Mratovo (Mrat), Razvođe (Rasvagine), Žagrović (Zagrovich), Pokrovnik (Pokrovnich), Planjane (Plagnane), Drniš (Dernis), Oklaj (Occlaj), Parčić (Parchich), Petrovo Polje (Petrovo Pogle).

17. Popis posjeda naselja područja Knin (*Territorio di Knin*), koji je za potrebe katastra u razdoblju od 1735. do 1737. godine sastavio Pietro Cigni

Svezak drugi: Sedramić (Sedranich), Siverić (Siverich), Ružić (Rusich), Nos (Nos), Lišnjak (Lisganach), Umigienovich (Umljanović), Brištane (Bristane), Bo-

gatić (Boghatich), Bučić (Buchich), Kanjane (Cagiane), Parčić (Parchich), Gajine (Gaine), Cecela (Cecella), Ramljane (Ramiane), Trbounje (Tribogne), Kaočine (Cauzzine), podgrađe Knina (Bordo di Knin).

18. Popis posjeda naselja područja Knin (*Territorio di Knin*), koji je za potrebe katastra u razdoblju od 1735. do 1737. godine sastavio Pietro Cigni

Svezak četvrti: Oton (Otton), Vrbnik (Vrbinich), Komalić (Comalich), Petrovo Polje (Petrovo Pogle), Otavice (Ottavizze), Miočić (Miochich), ? (Falizich), ? (Trbochoni), Gradac (Gradaz), Orlič (Orlich), Gornje Kričke (Chrische Sup.), Radunić (Radunich), Pakovo Selo (Pancovo Sello), Žagrović (Xagrovich), Varoš (Varos), Kobilica (Cobiliza), Rađa (Raggie), Badanj (Badgan), Uzdolje (Usdoglie).

19. Popis posjeda naselja područja Knin (*Territorio di Knin*), koji je za potrebe katastra u razdoblju od 1735. do 1737. godine sastavio Pietro Cigni

Brištane (Bristane), Čitluk (Cicluch), Turić i Rudinjane (Turich-Rudignane), Rađe (Raggie), Pađene i Očestvo (Pagine-Ochaslovo), Trbounje i Vrlika – 1692. (Trbougne- Verlica 1692).

20. Popis posjeda naselja područja Knin (*Territorio di Knin*), koji je za potrebe katastra u razdoblju od 1735. do 1737. godine sastavio Pietro Cigni

Donje Vinovo (Vinovo Inf.), Mrčele (Marcelle), Unešić (Unessich), Gornje Kričke (Krische Sup.), Ružić i Sedramić (Rusich e Sedranich).

Jako oštećeno.

21. Popis obitelji zaslužnih osoba i vojnika, koji su dobili posjede na području Knina i Drniša

Drinovac (Drinovacz), Otišić (Ottissich), Velušić (Veluxich), Filipović (Filipovich), Drniš (Dernis), Pakovo Selo (Pacovo Sello), Žitnić (Žitnich), Zvjerinac (Sferinacz), Kninsko Polje (Compagna di Knin), Ramljani (Ramiani), Tepljuh (Teplin), Radučić (Raduchich), Kapitola (Captollo), Kobilica (Cobilice), Nos (Noc), Badanj (Badagn).

Opaska u inventaru: tu su doseljeni Crnogorci.

22. Katastarski popis naselja područja Imotskog (*Rubriche cattastice documenti riguardante de ville e Territorio d' Imoschi*).

23. Šibenska komora (*Camara di Sebenico*): spisi od 1. studenoga 1801. do 19. veljače 1806. Zakonske odredbe, najmovi, zemljarine.

24. Općina Rupe (*Comunale di Rupe*), 18. stoljeće.

25. Područje Vrgorac (*Iuridatore di Vergoraz*) 1703-1704.

26. Katastar naselja Ciguzani?, Metković (Metcoviz), Klek (Klek), Slivno (Sassoviani), Opuzen (fort Opus) i Gabele (Gabela) iz 1702, listovi 1-270.
27. Katastar područja Čitluka kod Gabele (*Jurisdictione di Cicluch*) serdara Matije Bebića, do granice s Makarskom iz 1704. godine, listovi 1-70.
28. Isprave o posjedima i zemljišnim prihodima samostana San Rainero u Splitu, 1459-1799, 66 dokumenata.
29. Katastar Risnja iz 1704. godine.
30. Katastar područja Herceg-Novog (*Territorio di Castelnuovo*) koji su 1704. godine sastavili Bartolomio Agustini i Pietro Rossi, listovi 1-255.
31. (Katastar Herceg-Novog u Boki kotorskoj), Francesco Barbieri, 1704, listovi 1-18. Sadrži i detaljne nacрте pojedinih sela.
32. Popis 23 sela pridružena zadarskom području (*Territorio di Zara*) iz 1736. godine. Listovi 1-214, samo popisi obitelji i ukupna površina posjeda.
33. Popis 36 sela pridruženih zadarskom području (*Territorio di Zara*) iz 1736. godine. Listovi 1-245.
Jako oštećeno.
34. Popis 36 sela pridruženih području Knin – Drniš (*Teritorio di Knin – Dernis*) iz 1756. godine.
35. Popis 36 sela kotara Knin (*Contado di Knin*), izrađen po naređenju generalnog providura Francesca Grimanija u razdoblju od 1755. do 1756. godine, 33 lista.
36. Dva katastra javnih ureda, izrađena po naređenju generalnog providura Angela Mema godine 1789.
Dva lijepo ispisana sveska, grad Zadar, listovi 1-132, 1-27.
37. Katastar općinskih i javnih dobara Nina iz 1609. godine, listovi 1-61.
38. Popis posjeda Nina iz 1609. godine, str. 1-23.
39. Katastar područja Imotski (*Territorio d' Imochi*), koji je po naređenju generalnog providura Pietra Vendraima izradio Giovanni Battista Camozzini, 1725, 1730, listovi 1-193.
40. Katastar naselja kotara Zadar (*Contado di Zara*), koji je izrađen 1756. godine po naređenju generalnog providura Francesca Grimanija. Kožni uvez, dobro sačuvano. Listovi 1-264.

41. Katastar javnih površina, izrađen 1758. godine po naredbi generalnog providura Francesca Grimanija.

Listovi 1-26+6 umetaka. Sadrži samo nacрте.

42. Katastar javnih površina, izrađen 1756. godine po naredbi generalnog providura Francesca Grimanija.

Listovi 1-26. Samo nacrti.

43. Inventar Arhiva generalnog providura u Zadru, knjiga I.

Listovi 1-200. Kožni uvez.

44. Inventar Arhiva generalnog providura u Zadru, knjiga II.

Listovi 1-195. Kožni uvez.

45. Popis primopredaja u Arhivu generalnog providura Francesca Grimanija iz 1756.

Listovi 1-200. Kožni uvez.

46. Knjiga javnih proglašaja za razdoblje od 1793. do 1806. godine.

Listovi 1- 160. Kožni uvez.

47. Popis posjeda Nina iz 1729. godine.

Kartonske korice, listovi nisu numerirani. Po abecednom redu.

48. Kazalo katastra Nina iz 1825. godine.

Kožni uvez, listovi nisu numerirani. Po abecednom redu.

49. Popis dodijeljenih posjeda na području kotara Zadar, sjeverni dio (*Contado Superior di Zara*) za razdoblje 1748-1751.

Svezak prvi: Korlat (Corlat), Gornje Biljane (Bigliane Superior), 1748-1751.
Kožni uvez, listovi 1-157.

50. Popis dodijeljenih posjeda na području kotara Zadar (*Contado di Zara*) za razdoblje 1748-1751.

Svezak prvi: Sv. Filip i Jakov (S.S Filippo Giacomo), Pakošane (Pacoschane), Vrana (Vrana), Polača (Polazza), Tinj (Tign), Gornja Jagodnja (Giagodgne Superior).
Kožni uvez, listovi 1-400.

51. Popis dodijeljenih posjeda na području kotara Zadar (*Contado di Zara*) za razdoblje 1748-1751.

Svezak drugi: Sv. Filip i Jakov (S.S Filippo Giacomo), Pakošane (Pacoschane), Vrana (Vrana), Polača (Polazza), Tinj (Tign), Gornja Jagodnja (Giagodgne Superior).
Kožni uvez, listovi 1-400.

52. Popis dodijeljenih posjeda na području kotara Zadar (*Contado di Zara*) za razdoblje 1748-1751.

Svezak četvrti: Gornja Jagodnja (Giagodgne Superior), Turanj (Torette), Raštane (Rastane), Ceranje (Ceragne), Radošinovci (Radossinovaz), Gorica (Gorizza).

Kožni uvez, listovi 1-324. Dobro sačuvano.

53. Popis dodijeljenih posjeda na području kotara Zadar (*Contado di Zara*) za razdoblje 1748-1751.

Svezak peti: Biograd (Zara Vechia), Nadin (Nadin), Raštević (Rastevich).

Kožni uvez, listovi 1-338. Dobro sačuvano.

54. Popis dodijeljenih posjeda na području kotara Zadar (*Contado di Zara*) za razdoblje 1748-1751.

Svezak šesti: Stankovci (Stancovaz), Pakoštane (Pacoschiane), Banjevci (Bagnevaz), Pristeg (Pristeg).

Kožni uvez, listovi 1-132. Dobro sačuvano.

55. Popis dodijeljenih posjeda na području kotara Knin (*Contado di Knin*) za razdoblje 1748-1751.

Svezak prvi: Kanjane (Cognane), Tepljuh (Tepluch), Miočić (Miocich), Koprno (Coprino), Kadina Glavica (Kadina Glavizza), Parčić (Parcich), Siverić (Siverich), Otavice (Ottavizze), Gajine (Gaine).

Listovi 1-198. Dobro sačuvano.

56. Popis dodijeljenih posjeda na području kotara Knin (*Contado di Knin*) za razdoblje 1748-1751.

Svezak drugi: Kljake (Cliaze), Velušić (Velussich), Baljci (Balzi), Mirlović (Mirilovich), Varoš (Varos), Lišnjak (Lisnach), Bučić (Bucich), Radunić (Radunich), Donje Kričke (Krische Inferior), Pakovo Selo (Pachovo sello).

Listovi 1-195. Dobro sačuvano.

57. Popis dodijeljenih posjeda na području kotara Knin (*Contado di Knin*) za razdoblje 1748-1751.

Svezak treći: Gradac (Gradaz, Ružić i Sedramić (Russich-Sedranich), Ljubošćine (Gliubostine), Gornje Kričke (Kriche Superior), Badanj (Bodagn).

Kožni uvez. Listovi 1-292. Dobro sačuvano.

58. Popis dodijeljenih posjeda na području kotara Knin (*Contado di Knin*) za razdoblje 1748-1751.

Svezak četvrti: Driš (Dernis), Žitnik (Zitnich), Mrčele (Marcelle), Vinovo (Vinovo), Panjane (Pagnane), Pokrovnik (Pocrovnik), Umljanović (Umgljanovich). Kožni uvez. Listovi 1-295. Dobro sačuvano.

59. Katastar područja Nina (*Territorio di Nona*), koji je 1675. godine izradio Stefano Bocant po naredbi generalnog providura Pietra Civrana.

Listovi 1-150, 151-155. Dobro sačuvano. Kožni uvez.

60. Katastar kretnina i kapitularnih spisa samostana S. Benedetto, nekoć S. Rainero, iz godine 1753.

Listovi 1-201. Sadrži nacрте i isprave. Kožni uvez. Dobro sačuvano.

61. Katastar područja Splita i Klisa (*Territorio di Spalato e Clisa*) koji je 1675. godine izradio Zorzi Calergi po naređenju generalnog providura Pietra Civrana.

Listovi 1-320, kožni uvez. Dobro sačuvano.

62. Katastar područja Šibenika i Skradina (*Territorio di Sebenico e Scardona*) izrađen 1709. godine po naređenju generalnog providura Vincenza Vendramina.

Listovi 1-59.

63. Katastar područja Sinj (*Territorio di Sign*) izrađen 1709. godine po naređenju generalnog providura Vincenza Vendramina.

Listovi 1-53.

64. Katastar kotara Zadar (*Contado di Zara*) izrađen 1709. godine po naređenju generalnog providura Vincenza Vendramina.

Listovi 1-110. Slabo sačuvano.

65. Katastar područja Trogir (*Territorio di Trau*) izrađen 1711. godine po naređenju generalnog providura Carla Pisana.

Listovi 1-23. Slabo sačuvano.

66. Odredbe i proglašeni o agrarnim odnosima

Listovi 1-100. Dobro sačuvano.

67. Sela kotara Zadar (*Contado di Zara*) koja su ponovno poodijeljena po naredbi generalnog providura Francesca Grimanija iz 1756.

68. Katastar područja Sinj (*Territorio di Sign*) koji je u razdoblju od 1725. do 1729. izradio Alberghetti.

Tri sveska. Dobro sačuvano.

69. Popis posjeda samostana Santa Maria di Taurelo na području Splita, Solina, Klisa, Kaštela, Primorja i otoka Brača što ga je 1758. godine sastavio Alessandrio Barbieri. Listovi 1-113, 180-199. Veličina 36,2x26,5 cm.

70. Knjiga podavanja samostana S. Rainero iz Splita
Listovi 1-31+9 listova ispred svega. Veličina 30x21,5 cm. Na kraju karta posjeda u Kaštel Gomilici (Castel Abbadessa) iz 3. svibnja 1780. Vremenski raspon 1799-1807, a ponegdje zalazi i do 1789.
Kožni uvez. Dobro sačuvano.

71. Katastar posjeda samostana S. Nicolo iz Trogira
Listovi 1-67. Kožni uvez, dobro sačuvano. Iz vremena prije 1795. (cit. str. 37). Naslov dodan naknadno. Veličina 25,4x18,5 cm.

72. Prijepis katastra Paga iz 1452. napravljen 1806. godine.

Summary

HISTORY OF THE VENETIAN CADASTRE OF DALMATIA

Material of the Venetian cadastre of Dalmatia, today is keeping in the State Archives of Zadar (fonds number 5, 6 and 8). Those materials are unavoidable sources to understanding entirety of economic and political relation in Dalmatia during the role of Venetian Republic, so represents a very important link in Croatian history. From the very first cadastre form 1421 through surveys territorial gains of Cyprus (1570-1573), Kandian (1664-1669), Moreian (1684-1699) and so called Small war (1716-1718) until establishing Grimani's cadastre, Venetian Republic has been recording all the territorial, demographical and land-property changes in the land of Dalmatia. All those cadastres are narrow connected whit Morlacks and their colonisation into the Dalmatian hinterland (Zagora). Through Venetian cadastral sources developed between 15 and 18 century and material of land "investitures" we can follow course and intensity of Morlacks colonisation as well as the Venetian relation to the Morlacks question. Because of its preciseness and relatively well preserving, Venetian cadastres are generally suitable for analysing of the historical demography and geography, toponomastics studies and economic history of Dalmatia. It's also very important sources for the history of cadastar, cartography and geodesy.

Key words: *cadastre, Dalmatia, Venetian Republic, history of geodesy, archives*